

Wyrok z dnia 22 lutego 2012 r.

II UK 130/11

Obowiązek opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych dotyczy pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w pełnym wymiarze czasu pracy (art. 35 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, Dz.U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.).

Przewodniczący SSN Małgorzata Gersdorf, Sędziowie SN: Zbigniew Myszkowski, Romualda Szyt (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 lutego 2012 r. sprawy z wniosku V.T. Spółki z o.o. z siedzibą w T., następcy prawnego V.T.K. Spółki z o.o. z siedzibą w T. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T. o interpretację, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 28 grudnia 2010 r. [...]

u c h y ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 4 lutego 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Toruniu uznał za nieprawidłowe stanowisko zawarte we wniosku płatnika V.T.K. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w T. o wydanie interpretacji w trybie art. 10 ust. 1 i ust. 5 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 ze zm.) w sprawie co do zakresu i sposobu opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych w okresie od stycznia 2010 r. za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze pozostających w stosunku pracy z płatnikiem w niepełnym wymiarze czasu pracy.

W odwołaniu od powyższej decyzji płatnik wniósł o jej zmianę i uznanie za prawidłowe stanowiska przedstawionego we wniosku o wydanie interpretacji indywidualnej. Odwołujący się podniósł, że jednym z warunków uznania pracownika za wykonującego pracę w szczególnych warunkach albo o szczególnym charakterze jest wykonywanie pracy określonej odpowiednio w art. 3 ust. 1 bądź art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. Nr 237, poz. 1656 ze zm.) w pełnym wymiarze czasu pracy.

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2010 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu oddalił odwołanie płatnika. Sąd Okręgowy ustalił, że wszyscy zatrudnieni w zakładzie pracy płatnika kierowcy (wykonujący pracę na stanowiskach: kierowca, kierowca konduktor, kierowca autobusowy), zarówno zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy, jak i pozostający w stosunku pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy, urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., zostali ujęci w wykazie stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, jak również zostali ujęci w ewidencji pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze. Sąd pierwszej instancji stwierdził, że treść przepisów art. 3 ust. 4 i ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych, zgodnie z którymi za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze rozumie się pracowników wykonujących te prace w pełnym wymiarze czasu pracy, ma znaczenie jedynie przy ubieganiu się o ustalenie prawa do emerytury pomostowej, nie ma natomiast znaczenia dla obowiązków płatnika (pracodawcy), który jest zobowiązany zamieścić dane stanowiska w ewidencji prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze oraz odprowadzać składki na Fundusz Emerytur Pomostowych.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku, wyrokiem z dnia 28 grudnia 2010 r. oddalił apelację, którą od powyższego wyroku wniósł płatnik składek. W uzasadnieniu Sąd drugiej instancji wskazał, że w pełni podziela ocenę prawną, jakiej dokonał Sąd pierwszej instancji i uznaje ją za wyczerpującą. Podkreślając zasadę ścisłej wykładni przepisów prawa ubezpieczeń społecznych, Sąd drugiej instancji zauważył, że wykładnia językowa art. 35 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych jest w jego ocenie jednoznaczna i nie uzależnia obowiązku opłacenia składek od tego, czy pracownik zatrudniony jest w pełnym czy w niepełnym wymiarze czasu pracy. Stwierdził ponadto, że nie można przy dekodowaniu normy z art. 35 ustawy sięgać w szczególności do definicji z art. 3 ust. 4 i 5, albowiem ich *definien-*

dum to odpowiednio „pracownicy wykonujący prace w szczególnych warunkach” oraz „pracownicy wykonujący prace o szczególnym charakterze”, a więc pojęcia zakresowo węższe od „pracownika”, którym posłużono się przy budowie wskazanego przepisu. Sąd zwrócił także uwagę, że gdyby przy interpretacji przepisu art. 35 uwzględniać definicje z art. 3 ust. 4 i 5 ustawy, to pkt 2 ust. 1 byłby całkowicie zbędny, gdyż do przecinka stanowiłby powtórzenie, zaś w części końcowej powtórne odesłanie do art. 3 ust. 1 i 3.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia wskazanych wyżej przepisów w związku z art. 2 Konstytucji, Sąd w pierwszej kolejności wskazał, że nie można z góry przyjąć, iż osoba wykonująca prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze a zatrudniona w niepełnym wymiarze czasu pracy nigdy nie uzyska świadczeń z ustawy o emeryturach pomostowych, gdyż możliwe jest uzupełnienie czasu pracy do pełnego wymiaru czasu pracy w innym zakładzie pracy, a po wtóre ubezpieczenia społeczne nie są oparte o zasadę bezwzględnej ekwiwalentności.

Odwołujący się zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego: art. 35 ust. 1 w związku z art. 3 ust. 1 i 3 oraz w związku z art. 3 ust. 4 i 5 ustawy o emeryturach pomostowych, przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że na odwołującym się ciąży obowiązek opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych za pracowników wskazanych w załączniku nr 2 do przedmiotowej ustawy zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, podczas gdy z powołanych przepisów nie można wyciągnąć takiego obowiązku ze względu na niewykonywanie przez owych pracowników prac o szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy oraz art. 35 ust. 1 w związku z art. 3 ust. 4 i 5 oraz art. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z art. 2 Konstytucji, przez ich błędną wykładnię (ewentualnie ich niezastosowanie) i uznanie, że na odwołującym się ciąży obowiązek opłacania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych za pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, wskazanych w załączniku nr 2 do przedmiotowej ustawy, pomimo że w określonych okolicznościach nie nabędą prawa do emerytury pomostowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie rozważań zwrócić należy uwagę, że ustawa o emeryturach pomostowych od 1 stycznia 2009 r. poszerzyła katalog ubezpieczeń społecznych wymie-

nionych w art. 1 ustawy z dnia 17 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.). Dodała bowiem odrębne, obowiązkowe ubezpieczenie emerytalne z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze (uprawniające do świadczeń z Funduszu Emerytur Pomostowych), o czym wyraźnie stanowi jej art. 2 pkt 3, stosownie do którego użyty przez ustawodawcę termin „pracownik” oznacza między innymi ubezpieczonego podlegającego ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze.

W prawie ubezpieczeń społecznych objęcie z mocy ustawy ubezpieczeniem społecznym wiąże się z obowiązkiem opłacania składki na to ubezpieczenie. Taki obowiązek wprowadziła od 1 stycznia 2010 r. ustawa o emeryturach pomostowych. Inaczej jednak niż w przypadku ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych ustawodawca nie wskazał *expressis verbis* kręgu osób objętych tym ubezpieczeniem (tak w art. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) i okresu ubezpieczenia (tak w art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Nie ulega wątpliwości, że ubezpieczenie to obejmuje osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, które od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych wykonują prace w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze. Natomiast nie jest tak oczywiste to, czy dla objęcia ubezpieczeniem wymagane jest wykonywanie tych prac w pełnym wymiarze czasu pracy. Wyjaśnienie tej kwestii wymaga sięgnięcia do istoty prawa ubezpieczeń społecznych. Z art. 67 ust. 1 Konstytucji RP wynika obowiązek zapewnienia obywatelom prawa do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Realizacja tego obowiązku spoczywa na ustawodawcy. Określenie przez niego zakresu i formy zabezpieczenia społecznego ma na celu wykreowanie warunków, od których zależy prawo do świadczeń. Jednym z tych warunków o charakterze podstawowym i zasadniczym jest podleganie ubezpieczeniu społecznemu. Istotą prawa ubezpieczeń społecznych jest więc ścisła zależność między podleganiem ubezpieczeniu społecznemu a prawem do świadczenia z tego ubezpieczenia, stąd obowiązek ubezpieczenia nie może dotyczyć osoby, co do której od początku wiadomo, że nigdy świadczenia nie otrzyma. Nie chodzi w tym przypadku o zasadę wzajemności składki i prawa do świadczenia w ubezpieczeniu społecznym, która nie ma charakteru absolutnego (nie ma prostej zależności między prawem

do świadczeń i ich wysokością a okresem opłacania i rozmiarem składki), ale o konstrukcyjną cechę stosunku zobowiązaniowego ubezpieczenia społecznego, w którym obie strony są względem siebie zobowiązane.

Stosownie do treści art. 35 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych, składki na Fundusz Emerytur Pomostowych opłaca się za pracownika, który wykonuje prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o których mowa w art. 3 ust. 1 i 3. Jako podmiot ubezpieczenia (za którego należy opłacić składki) przepis powyższy wskazuje „pracownika”, a więc posługuje się pojęciem, którego ustawowa definicja zawarta jest w art. 2 pkt 3, stosownie do którego „pracownik” to „ubezpieczony, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 oraz art. 8 ust. 1, 2a i ust. 6 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, podlegający ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a także ubezpieczony, który przed dniem wejścia w życie ustawy z tytułu takiej pracy podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu”. Odwołanie się do art. 2 pkt 3 wskazuje, że w przepisie 35 ust. 1 pkt 2 chodzi o pracownika podlegającego ubezpieczeniu emerytalnemu z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze zatrudnionego lub kontynuującego zatrudnienie po 31 grudnia 2008 r. Pracownik spełniający wymagania przewidziane w art. 4 pkt 1-5 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych, który po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonuje pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w niepełnym wymiarze czasu pracy, nigdy nie nabędzie prawa do emerytury pomostowej, gdyż co do tego okresu ustawodawca przyjął wymaganie pełnego wymiaru czasu pracy. Zgodnie bowiem z art. 3 ust. 4, za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy, w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 1. W myśl natomiast art. 3 ust. 5, za pracowników wykonujących prace o szczególnym charakterze uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy, w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 3. Skoro w przypadku takiego pracownika prawo do emerytury pomostowej jest wykluczone, to nie sposób przyjąć, że należy on do kręgu osób objętych ubezpieczeniem społecznym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze na mocy ustawy o emeryturach pomostowych.

Poza tym uważna analiza gramatyczna zwrotu „pracownik, który wykonuje prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, o których mowa w

art. 3 ust. 1 i 3” prowadzi do wniosku, że powtarza on w formie skondensowanej treść art. 3 ust. 4 i 5 ustawy. Chodzi w nim o pracownika, który wykonuje (wykonującego) prace w szczególnych warunkach, o których mowa w art. 3 ust. 1 lub prace o szczególnym charakterze, o których mowa w art. 3 ust. 3. Zastąpienie imiesłowu przymiotnikowego czynnego (wykonujący) czasownikiem w czasie teraźniejszym (wykonuje) nie zmienia sensu zdania. Pracownik, który wykonuje prace, jest także pracownikiem wykonującym prace. Poza tą nieistotną znaczeniowo zmianą gramatyczną - art. 35 ust. 1 pkt 2 stanowi kalkę językową oraz znaczeniową art. 3 ust. 4 i 5. Dlatego daje to podstawę do przyjęcia, że ustawodawca w art. 35 ust. 1 pkt 2 w istocie powielił regulację z art. 3 ust. 4 i 5. Można też uznać, że z tego powodu werbalne wyrażenie zastrzeżenia o warunku pełnego wymiaru czasu pracy ustawodawca uznał za niepotrzebne. Natomiast zawarcie odesłania do art. 3 ust. 1 i 3 ustawy, wynika z konieczności zaznaczenia, że chodzi o pracownika wykonującego pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych, a nie w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, bowiem zakres pojęciowy tych przepisów nie jest identyczny. Ustawodawca w ten sposób dał wyraz temu, że obowiązek składkowy dotyczy pracownika wykonującego pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze określoną wyłącznie w ustawie o emeryturach pomostowych.

Nie można też nie dostrzec podobieństwa w redakcji przepisu określającego jeden z warunków prawa do emerytury pomostowej - art. 4 pkt 6 i przepisu dotyczącego obowiązku opłacania składek - art. 35 ust. 1 pkt 2. W pierwszym z nich ustawodawca posłużył się zwrotem „pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze”, w drugim - „pracownik, który (...) wykonuje prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze”, w obu przypadkach nie nawiązując do wymiaru czasu pracy przez odesłanie do art. 3 ust. 4 i 5. Oba te zwroty dotyczą tego samego okresu, a mianowicie pracy wykonywanej pod rządami ustawy o emeryturach pomostowych, gdyż w przypadku art. 4 pkt 6 wynika to z jego brzmienia („po dniu 31 grudnia 2008 r.”), a w przypadku art. 35 ust. 1 pkt 2 chodzi o składki od dnia wejścia w życie przepisów ustawy o emeryturach pomostowych kreujących obowiązek opłacania składki (od 1 stycznia 2010 r.). Gdyby zatem przyjąć stanowisko przedstawione w zaskarżonym wyroku, uznać by należało, że niezawarcie w art. 4 pkt 6 wymagania pracy w pełnym wymiarze czasu pracy oznacza, że jednym z warunków koniecznych prawa do emerytury pomostowej jest wykonywanie

po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze niezależnie od tej okoliczności. Takie stanowisko pozostawałoby jednak w jaskrawej sprzeczności z art. 1 ust. 1 ustawy, wedle którego ustawa określa warunki nabywania i utraty prawa do emerytur i rekompensat przez niektórych „pracowników wykonujących pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze”, a za takich ustawodawca uważa pracowników wykonujących pracę w pełnym wymiarze czasu pracy (art. 3 ust. 4 i 5).

Podkreślić też należy, że całkowite oderwanie obowiązku odprowadzania składek na Fundusz Emerytur Pomostowych od warunków, które muszą spełnić ubezpieczeni, aby uzyskać prawo do emerytury pomostowej, oznaczałoby, że składka na ten Fundusz nie miałaby charakteru składki na ubezpieczenie społeczne, ale stanowiłaby daninę publicznoprawną. Obciążenie nią pracodawców z tego tytułu, że zatrudniają oni pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, wymagałoby jednoznacznego uregulowania niepozostawiającego wątpliwości co do intencji ustawodawcy. Wynikająca z art. 2 Konstytucji RP zasada należytej legislacji nie pozwala na to, aby na podstawie niejednoznacznych norm prawnych konstruować obowiązki o charakterze fiskalnym. Nakaz poprawnej (należytej) legislacji, jest jednym z elementów generalnej zasady demokratycznego państwa prawnego, wyrażonej w art. 2 Konstytucji. Jedną z jej dyrektyw jest zasada określoności przepisów prawa. Wymaganie określoności przepisów prawa stanowi zarazem element składowy zasady ochrony zaufania obywatela do państwa i tworzonego przez nie prawa, wynikający z art. 2 Konstytucji. Z zasady tej wynika nakaz stania przepisów prawa w sposób dostatecznie precyzyjny i jasny, umożliwiający jednoznaczną ich wykładnię oraz konstruowanie na gruncie tych przepisów dostatecznie precyzyjnych norm prawnych, jeśli przepisy te mają za zadanie taką funkcję normotwórczą spełniać (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 15 września 1999 r., K 11/99, OTK 1999 nr 6, poz. 116; 11 stycznia 2000 r., K 7/99, OTK 2000 nr 1, poz. 2; 21 marca 2001 r., K 24/00, OTK 2000 nr 3, poz. 51; 30 października 2001 r., K 33/00, OTK 2001 nr 7, poz. 217; 22 maja 2002 r., K 6/02, OTK-A 2002 nr 3, poz. 33; 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK-A 2002 nr 6, poz. 83; 3 grudnia 2002 r., P 13/02, OTK-A 2002 nr 7, poz. 90; 29 października 2003 r., K 53/02, OTK-A 2003 nr 8, poz. 83; 9 października 2007 r., SK 70/06, OTK-A 2007 nr 9, poz. 103). Trybunał Konstytucyjny wyjaśniał w swoich orzeczeniach, że przez określoność przepisów prawnych należy rozumieć możliwość konstruowania na gruncie tych przepisów (de-

kodowania) jednoznacznych norm prawnych oraz jednoznacznych konsekwencji tych norm, za pomocą reguł interpretacji przyjmowanych na gruncie określonej kultury prawnej (zob. np. orzeczenia z: 19 czerwca 1992 r., U 6/92, OTK 1992, cz. I, poz. 13; 1 marca 1994 r., U 7/93, OTK 1994, cz. I, poz. 5; 26 kwietnia 1995 r., K 11/94, OTK 1995, cz. I, poz. 12; postanowienie z 24 lutego 2003 r., K 28/02, OTK-A 2003 nr 2, poz. 18 oraz wyroki z 17 października 2000 r., SK 5/99, OTK 2000 nr 7, poz. 254 i 28 czerwca 2005 r., SK 56/04, OTK-A 2005 nr 6, poz. 67). Określoność przepisów winna prowadzić do precyzyjności norm prawnych, przejawiającej się w konkretności regulacji praw i obowiązków, tak by ich treść była oczywista i pozwalała na ich wyegzekwowanie. Niejasność przepisu oznacza w praktyce niepewność sytuacji prawnej adresata normy i pozostawienie jej ukształtowania organom stosującym prawo (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 listopada 2007 r., SK 39/06, OTK-A 2007 nr 10, poz. 127). Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Trybunału Konstytucyjnego stanowienie przepisów niejasnych, wieloznacznych, które nie pozwalają obywatelowi na przewidzenie konsekwencji prawnych jego zachowań, jest naruszeniem Konstytucji (por. wyroki w sprawach: K 6/02 i K 41/02).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====